

Slovak-Macedonian language parallels in oikonyms

[Slovensko-macedonske jazykove paralely v ojkonymach]

Peter Ivanic

DOI: 10.18355/XL.2016.09.02.2-10

Anotácia

Slovensko a Macedónsko spájajú viaceré väzby, no výskum slovensko-macedónskych vzťahov nemá vo vede veľkú tradíciu. V príspevku som sa zamerlal na paralely v ojkonymii, pričom sledujem pomenovania obcí odvodené od slov breza, bystro, bystrý, cer, jablôň a jelša. Pri jednotlivých obciach uvádzam súčasnú podobu názvu a tiež jeho historické podoby. Následne sa zaoberám aj jeho etymológiou.

Kľúčové slová: Slovensko, Macedónsko, názvy obcí, ojkonymum, fytonymum

Vzťahy medzi slovenským a macedónskym jazykom možno sledovať aj v oblasti toponymie. Významnú zložku zemepisných názvov tvoria pomenovania sídiel. Na Slovensku sa vývojom názvov obcí zaoberal predovšetkým Milan Majtán (1998). V Macedónsku v poslednom období o problematike toponomastiky vyšlo niekoľko monografií Lubice Stankovskej (1995, 1997, 2001). Zo slovenských bádateľov čiastočne uvádza paralely slovenských a južnoslovenských názvov vo svojom súbornom diele *Slovenský juh v stredoveku* Ján Stanislav (1948). Lexikálnym vzťahom medzi slovenčinou a slovanskými jazykmi sa venoval Anton Habovštiak (1993). Pri analýze názvoslovnia som využil aj Slovensko-macedónsky slovník (Cvetanovski–Mitreviski – Taneski, 2014).

Názvy odvodené od fytonyma breza

Slovenská obec **Breznica**, ktorá je v písomných prameňoch spomínaná od 15. storočia, leží v doline rieky Ondava. Písomne doložená 1404 ako *Wrezniche*, 1408 *Breza*, 1430 *Antiquabrizza*, 1454 *Nagbrznice*, 1773 *Nagy-Briznicze*, *Welka Breznica*, 1786 *Nagy-Bresnize*, 1808 *Nagy-Breznice*, *Welká Březnice*, 1863 a 1888 – 1902 *Nagyberesznye*, 1873 – 1882 *Nagybresnice*, 1907 – 1913 *Nagyberesznye*, 1920 *Brežnica*, *Velká Brežnica*, 1927 *Breznica* (Encyclopaedia Beliana 2, 2001: 304). V dolnej časti Lednickej kotliny na severovýchodných svahoch Bielych Karpát sa nachádza **Dolná Breznica**. V prameňoch sa uvádza nasledovne: 1388 *Breznycze*, 1471 *Welika Breznyacza*, 1773 *Alsó-Breznicz*, *Dolne Breznice*, 1786 *Alschó-Breznitz*, 1808 *Alsó-Breznicz*, *Dolní Březnice*, 1863 – 1882, 1898 – 1902 *Alsóbreznic*, 1888 *Alsótoposbreznic*, 1892 – 1895 *Alsóbreznic*, 1907 – 1913 *Alsónyiresd*, 1920 *Dolná Breznica* (Encyclopaedia Beliana 3, 2003: 469). V jej blízkosti je **Horná Breznica**. Písomne doložená 1388 ako *Breznycze*, 1471 *Mala Breznycza*, 1515 *Kys Berzencze*, 1773 *Horné Breznice*, 1808 *Hornj Březnice*, 1898 – 1902 *Felsőbreznic*, 1907 – 1913 *Felsőnyiresd*, 1920 – 1979 *Horná Breznica* (Vlastivedny slovník obci na Slovensku III, 1977: 430). **Hronská Breznica** leží na severných svahoch Štiavnických vrchov v doline Hrona. V stredoveku sa spomína v roku 1356 (*Brezniche*) a v roku 1424 (*Brezenche*) (Ivanic, 2006: 63). Od roku 1773 do roku 1927 sa uvádza ako *Garam-Berzencze*, *Hronská Březnice*, *Břežnička*, *Hronská Brežnica*, *Hronská Breznica* (Majtán, 1998: 105). Na ľavom brehu Hrona sa nachádza **Tekovská Breznica**. V stredovekých písomných prameňoch sa uvádza ako *possessio Berzenche* (1276 a 1283), *Berzence* (1277 a 1411) a *Bersenche* (1312) (Ivanic, 2006: 78). V nasledovnom období sa spomína 1773 *Berzencze*, *Bresnitz*,

Breznicze, 1786 *Berzencze*, *Breznicze*, 1808 *Berzencze*, *Březnice*, 1863 – 1902 *Berzence*, 1907 – 1913 *Barsberzence*, 1920 *Tekovská Breznica* (Majtan, 1998: 294). **Železná Breznica** leží v doline Breznického potoka v oblasti Kremnických vrchov. V stredoveku sa uvádza nasledovne: 1422 *Bresnicza*, 1424 *Wasekethew*, 1497 – 1498 *Brenyca*, 1517 *Breznyczka* (Ivanic, 2006: 86). Medzi rokmi 1773 až 1927 sa uvádza ako *Vas-Bersencze*, *Wasch-Bersence*, *Vasberzence*, *Vaségető*, *Železná Březnice*, *Železná Breznica*, *Železná Breznica* (Majtán, 1998: 394). **Breznička** je situovaná v Nížkych Beskydách v doline potoka Vojtovec. Prvýkrát sa uvádza v prameňoch v rokoch 1408 a 1410 pravdepodobne vďaka kancelárskej chybe ako *Nouaknizna* (Ulicny, 2001: 78). V neskorších dokumentoch je zmieňovaná nasledovne: 1430 *Novua Briza*, 1454 *Kys Brinicze*, 1456 *Nouabrynyca*, 1506 *Kys Breznycze*, 1557 *Breznyca Mala*, 1567 *Kys Breznicze*, 1600 *Kys Breznicze* (Ulicny, 2001: 78-79). Druhá **Breznička** leží v severnej časti Lučenskej kotliny. V písomných prameňoch sa uvádza 1279 ako *Berzenche*, 1773 *Berzencze*, *Bersentz*, *Breznicza*, 1786 *Berzencze*, *Breznicze*, 1808 *Berzencze*, *Březnice*, *Březnička*, 1863 – 1902 *Berzence*, 1907 – 1917 *Ipolyberzence*, 1920 *Breznička* (Encyclopaedia Beliana 2, 2001: 304).

V Macedónsku sa tiež nachádza niekoľko Brezníc. V Brodskom regióne sú záznamy o dedine **Бресница** v rokoch 1467/1468, 1481, 1545, 1569 (Stankovska, 2001: 60; Stankovska, 1997: 27). V Skopskom regióne sa uvádza v rokoch 1452/1453 *Б-р-с-н-ч*, 1467/1468 *Бресница* a 1568/1569 *Бресница*, *Брезница* (Stankovska, 2001: 60-61). Ďalšia obec s názvom **Бресница** sa spomína prvýkrát vo Valovišskom regióne (dnešné Bulharsko) v roku 1465, v Melničskom regióne (dnes Bulharsko) je doložená v roku 1570 dedina s rovnakým názvom a aj vo Svetovračskom regióne existovala obec **Бресница** (Stankovska, 2001: 60-61).

Na Slovensku sa nachádza na hornom toku rieky Hron mesto **Brezno**. Prvá zmienka o ňom je z roku 1265, keď sa uvádza ako *terra Berezun* (Lacko, 2005: 30). V stredoveku sa spomína v roku 1381 ako *Brizna*, 1404 *Bryznabanya*, *Bryzabanya*, *Brezebanya*, *Brezenbanya*, *Breznebananya*, 1405 *Breznebananya*, 1441 *Bresno*, 1455 *oppidum Brezno*, 1503 *Brys*, 1516 *Brazna* a v nasledujúcich obdobiach ako *Brezmobanya* (1528, 1567, 1773, 1786), *Brezno-Bánya*, *Brriesen* (1773), *Bresnobánya*, *Briesn* (1786) (Encyclopaedia Beliana 2, 2001: 304).

Macedónska dedina **Брезно** v Tetovskej oblasti sa prvýkrát uvádza v roku 1841 ako **БРЕЗНО** (Stankovska, 1997: 24). V. Kičov pomenovanie píše vo forme ako **БРѢЗНО** a D. M. Brankoff ako *Brezno* (Stankovska, 1997: 24).

Názvy **Brezno** (**Брезно**) a **Breznica** (**Бресница**) pochádzajú od fytonyma *breza* (*бреза*) – latinsky *Betula alba* < stsl. *Бръза*, psl. *berza> (Stankovska, 1997: 24). Pomenovanie Breznica je odvodené zpodstatňujúcou príponou *-ica* z prídavného mena *brezná* (voda) a znamenalo „voda pretekajúca brezovinou, t. j. brezovým porastom“ (Lutterer – Majtan – Sramek, 1982: 66). Na Slovensku je možno doložiť súvis obecných názvov tohto typu s hydronymami. Napríklad Brezniansky potok preteká cez Brezno, Breznický potok cez Železnú Breznicu a riečka Breznica tečie cez Tekovskú Breznicu (Krsko, 2008: 28).

Názvy odvodené z adjektíva **bystro**, **bystrý**

Krajské mesto **Banská Bystrica** sa nachádza na strednom Slovensku v povodí Hrona. Prvýkrát sa uvádza v roku 1255 ako *Nova villa Bystrice prope Lypchan*. V nasledujúcich rokoch sa spomína nasledovne: 1263 *Byzterchebana*, 1287 *Bystricia*, 1303 *Nousolium*, 1340 *Bystricia*, 1400 *Bystrichia*, 1424 *Bistriciensis civitas alias Novizolium*, 1446 *Nouozolium*, 1773 *Neozolium*, *Besztarcz-Bánya*, *Neüsoll*, *Banska Bystryca*, *Banská Bystrice*, 1786 *Neusohl*, *Novisolium*, *Besztarcz-Bánya* *Banská Bystrice*, 1808 *Neosolium*, *Besztarczebánya*, *Neusohl*, *Banská Bystřice*, 1863

– 1913 *Besztercebánya*, 1920 *Baňská Bystrica*, 1927 *Banská Bystrica* (Encyclopaedia Beliana 1, 1998: 591). **Považská Bystrica** leží pri vyústení riečky Domanizanky do Váhu. V stredoveku sa uvádza 1330 ako *Bistrice*, 1332 *Bistense*, *Bisterse*, 1368 *Bestercha*, 1408 *Besterce*, 1458 *Bystricza* (Vlastivedny slovník obcí na Slovensku II, 1977: 430). V neskorších obdobiach je doložená nasledovne: 1773 *Vagh-Besterrcz*, *Bistrice*, 1786 *Besterz*, *Besztercze*, *Powaska Bistrice*, 1808 *Vágh-Besztercze*, *Povážská Bystrice*, 1863 – 1913 *Vághbeszterce*, 1920 *Povážská Bystrica* (Majtan, 1998: 235). Súčasťou hlavného mesta Bratislavy je **Záhorská Bystrica**. V prameňoch sa do konca 16. storočia uvádza nasledovne: 1314 *Pistrich*, 1398 *Pistricz*, 1408 *in der Pistritzer*, 1410 *von Pistritz*, 1433 – 1435 *von Pistricz*, 1548 *Bystricz*, 1561 *Byztrycze*, 1592 *Beztercze* (Varsik, 1984: 95). Medzi rokmi 1773 až 1971 sa vyskytujú dokumentoch názvy *Besztercze*, *Bisternitz*, *Bistricze*, *Bisztricza*, *Biszternitz*, *Beszterce*, *Bystrice*, *Pozsonybeszterce*, *Bystrica*, *Záhorská Bystrica* (Majtan, 1998: 42). V severnej časti Turčianskej kotliny je situovaná **Bystrička**. V písomných prameňoch sa zmieňuje nasledovne: 1258 *Bistricha*, 1309 *Besterce*, 1323 *Bysterce*, 1324 *Biztricia*, 1349 *Biztrice*, 1696 *Byztriczka*, *Bstriczka*, 1773 *Bisztricska*, *Bisrička*, 1786 *Biztricschka*, 1808 *Bisztricska*, *Bystrička*, 1863 – 1907 *Bisztricska*, 1913 *Turócbeszterce*, 1920 *Bystrička* (Encyclopaedia Beliana 2, 2001: 409).

V Macedónsku sa obce s pomenovaním **Бистрица** nachádzajú v Tetovskom, Bitolskom a Veleskom regióne. V Tetovsku sa **Бистрица** uvádza v roku 1452/1453 a 1467/1468 ako *Б-с-и-р-и-ца* (Stankovska, 2001: 44). V Bitolskej oblasti je **Бистрица** doložená v roku 1468 a v 16. storočí ako *вистрица* (Stankovska, 2001: 44). Vo Veleskom regióne sa v rokoch 1258 a 1299 – 1300 spomína ako *Село Бистрица* a v roku 1455 ako aj v 17. – 18. storočí ako *Бистрица* (Stankovska, 2001: 44).

Samotné pomenovanie Bystrica vzniklo z adjektíva *bystro* (*bystrý*) vo význame *čistý* (*rýchly*) s pomocou prípony *-ica*. V prípade Banskej Bystrice názov súvisí s menom rieky a jeho pôvodný význam bol zrejme *bystrá voda*. Názov Bystrica vznikol z adjektíva *bystrý* – podľa rýchlosti toku alebo jeho čistoty <stl. *Быстръ*, psl. **bystrъ*> + suffix *-ica* (Krsko, 2008: 34; Stankovska, 2001: 44).

Názvy odvodené od fytonyma *cer*

Na Slovensku sa apelatívum *cer* vyskytuje v názvoch obcí **Cerová** a **Cerovo**. Obec **Cerová** leží na severovýchode Záhorskej nížiny pri úpätí Malých Karpát a patrí do okresu Senica. Obec sa spomína prvýkrát v roku 1696 ako *Cerova* (Vlastivedny slovník obcí na Slovensku I, 1977: 266). V neskorších obdobiach je doložená nasledovne: 1773 *Czerova*, *Zerowa*, 1786 *Czerowa*, 1808 *Czerova*, *Cerová*, 1863 – 1888 *Cerova* (Majtan, 1998: 51). Obec **Cerovo** leží na Krupinskej nížine v okrese Krupina. V stredoveku sa uvádza 1273 ako *Chery*, 1331 *Cher*, 1378 *Ceri*, 1387 *Cheer*, 1388 *Cheri*, 1434 *Chery* (Bakács, 1971: 101-103). V mladšom období doložená nasledovne: 1773 *Csery*, *Čerowo*, 1786 *Cscheri*, 1808 *Cseri*, *Czerowé*, 1863 – 1913 *Cseri*, 1920 *Cerovo*, *Čerové*, 1927 *Cerovo* (Majtan, 1998: 51).

V Macedónsku existujú obce **Цер** v Kičevskom regióne a **Церово** v Demirchisarsku. Dedina s názvom **Цер** sa prvýkrát uvádza v tureckom daňovom súpise (deftery) Bitolskej nahíje v roku 1468 ako *Ч-е-р*, v roku 1568 už ako *Цер* a v Slepčenskom kódexe sa spomína od 16. storočia vo forme *Церъ*. (Stankovska, 1997: 325). Pod názvom *Цер* sa zmieňuje aj v rokoch 1607, 1608, 1637 – 1638 (Stankovska, 1997: 325) V roku 1897 je známe pomenovanie vo forme *Tcher* a v roku 1907 *Tzer* (Stankovska, 1997: 325). **Церово** sa prvýkrát uvádza ako súčasť Skopského ejáletu v rokoch 1467 – 1468 vo forme *Черново*, ale v tureckých defteroch Bitolskej nahíje z rokov 1468 až 1568 sa už vyskytuje pod názvom *Церово* a v Slepčenskom kódexe sa spomína od 16. storočia vo forme **Церово** (Stankovska, 1997: 327). V neskorších

obdobíach je doložená nasledovne: 1623 – 1797 *Церово*, 1897 *Tserovo* a 1905 *Tzerovo* (Stankovska, 1997: 327).

Pomenovania **Cerová**, **Cerovo**, **Цер**, **Церово** sú nepochybne odvodené od fytonyma *cer* (*цер*) – latinsky *Quercus cerris* (Stankovska, 1997: 325).

Názvy odvodené z apelatíva jablň

Na Slovensku sú z apelatíva jablň odvodené názvy obcí **Jablň**, **Jablonec**, **Jablonica**, **Jablonka**, **Jablonov**, **Jablonov nad Turňou**, **Jabľoňovce**, **Nižná Jablonka**, **Vyšná Jablonka**, **Jablonové** v okrese Bytča a **Jablonové** v okrese Malacky. Slovenská obec **Jablň** je situovaná v doline potoka Výrava v Laboreckej vrchovine. Písomne doložená 1379 *Jablanka*, 1405, 1436, 1521 *Jablonka*, 1543, 1548, 1560 *Jablonya*, 1610, 1635 *Thoth Jablonia*, 1567 *Jeblonia*, 1582 *Toto Jablona*, 1635 *Thot Jablonia*, 1623 *Tot Jablonya*, 1773 *Toth-Jablonya*, *Jablona*, 1786 *Jablanya*, *Tóth-Jablanya*, 1808 *Tót-Jablonya*, *Slowenská Jabľoň*, *Slowenská Jablonica*, 1863, 1888 – 1902 *Tótjablonya*, 1873 – 1882 *Tótjablanya*, 1907 – 1913 *Tótalmád*, 1920 *Jablň* (Encyclopaedia Beliana 7, 2013: 284). Neďaleko Pezinka na Trnavskej pahorkatine sa nachádza **Jabľonec**. Písomne doložený 1342, 1405 *Zamol*, 1416 *Zwmoly/Zamol*, 1418 *Zamol*, 1543 *Helmisch oder Niclasshouen*, 1773 *Helmes*, *Helmesch*, *Halmess*, 1786 *Helmesch*, *Halmesch*, 1808 *Helmes*, *Halmes*, 1863 *Helmes*, 1873 – 1882 *Halmes*, 1888 – 1913 *Halmos*, 1920 *Halmes*, 1927 – 1948 *Jabľonec*, *Halmes*, 1948 *Jabľonec* (Encyclopaedia Beliana 7, 2013: 284-285). **Jablonica** leží na okraji Záhorskej nížiny. Prvýkrát sa spomína v roku 1262 *Jobluncha* (Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I, 1977: 500). Od 18. storočia sa uvádza nasledovne: 1773 *Jabloncza*, *Jablonitz*, *Jablonicza*, 1786 *Jabloncza*, *Jablonicz*, 1808 *Jabloncza*, *Jablonitz*, *Jablonica*, 1863 – 1873 *Jablonca*, 1877 – 1907 *Jablonic*, 1913 *Jablánc*, 1920 *Jablonica* (Majtán, 1998: 115). **Jablonka** sa vyčlenila v roku 1955 z mesta Myjava (Encyclopaedia Beliana 7, 2013: 286). Na úpätí Levočských vrchov je situovaný **Jablonov**. Písomne doložený 1235 *ecclesie Scepusiensis sanctus Martini*, 1249, 1311, 1313 *Almas*, 1318 *Almas*, *Halmas*, 1321 *Jabulanc*, 1346 *Sraibersdorph*, 1561 *Almas*, 1773 *Almás*, *Jablonow*, 1786 *Almásch*, *Jablonow*, 1808 *Almás*, *Apfelsdorf*, *Jabľoňow*, 1863 – 1902 *Almás*, 1907 – 1913 *Szepesalmás*, 1920 *Jablonov* (Encyclopaedia Beliana 7, 2013: 286). **Jablonov nad Turňou** sa rozkladá v Turnianskej kotline. V písomných prameňoch sa uvádza nasledovne: 1332 – 1335 *Almas*, *Alma*, 1430 1561, 1578, 1598 *Almas*, 1773, 1808, 1863, 1888 – 1902 *Almás*, 1786 *Almásch*, 1873 – 1882 *Tornaalmás*, 1907 – 1913, 1945 – 1948 *Szádalmás*, 1920 *Jablonov*, 1927 – 1938, 1945 – 1948 *Jablonov nad Turnou*, *Szádalmás*, 1948 – 1973 *Jablonov nad Turnou*, 1973 *Jablonov nad Turňou* (Encyclopaedia Beliana 7, 2013: 287). **Jabľoňovce** vznikli v roku 1944 zlúčením obcí Dolný Almáš a Horný Almáš. Dolný Almáš je písomne doložený 1245, 1313, 1333 *Almas*, 1388 *Almaas*, *Almas*, 1499 *Alsoalmas*, 1500 *Almas*, 1522, 1554 *Almas*, 1663/1664 *Tót Almás*, 1773 *Alsó-Almas*, *Unter-Almasch*, *Dolny Almass*, 1786 *Alschó-Almásch*, 1808 *Alsó-Almás*, 1863 – 1913 *Alsóalmás*, 1920 *Dolný Almáš*, *Dolná Ves*, 1927 – 1944 *Dolný Almáš*. Horný Almáš sa spomína v prameňoch nasledovne: 1245, 1313, 1333 *Almas*, 1491 *Felsewalmas*, 1500 *Almas*, 1517 *Felsewalmas*, 1522 *Almas*, 1663/1664 *Felső Almás*, 1773 *Felső-Almas*, *Ober-Almasch*, *Horny Almass*, 1786 *Felső-Almásch*, 1808 *Felső-Almás*, 1863 – 1913 *Felsőalmás*, 1920 *Horný Almáš*, *Horná Ves*, 1927 – 1944 *Horný Almáš* (Encyclopaedia Beliana 7, 2013: 286). **Jablonové** v okres Bytča leží v doline Hradnianskeho potoka. Písomne doložené 1268 *Jabluna*, 1400 *Jablonowa*, 1405 *Jablonowe*, 1458, 1469, 1498, 1526 *Jablonowe*, 1560 *Jablonow*, 1584, 1586 *Jablonowe*, 1712 *Jablonowe*, 1773 *Jablonove*, *Jablonowe*, 1786 *Jablonowe*, 1808 *Jablonova*, *Jabľoňové*, 1863 *Jablonové*, 1873 – 1877 *Jablonove*, 1882 – 1888 *Jablonfalva*, 1892 – 1902 *Jablonófalú*, 1907 – 1913 *Almásfalú*, 1920 *Jablonové*

(Encyclopaedia Beliana 7, 2013: 286). **Jablonové** v okrese Malacky je situované na rozhraní Záhorskej nížiny a Malých Karpát. Písomne doložené 1206, 1208, 1216 *Jablan*, 1231 *Yablan*, 1773 *Almás*, *Apfels-Pach*, *Jablonowe*, 1786 *Almásch*, *Apfelbach*, *Jablonow*, 1808 *Almás*, *Apfelsbach*, *Jabloňov*, 1863 – 1907 *Almás*, 1913 *Pozsonyalmás*, 1920 *Jablonové* (Encyclopaedia Beliana 7, 2013: 286). **Nižná Jablonka** sa nachádza v doline rieky Udavy. V písomných prameňoch sa uvádza nasledovne: 1543, 1548, 1601 *Also Jablonka*, 1773 *Alsó-Jablanka*, *Nisna Jablonka*, 1786 *Alschó-Jablonka*, 1808 *Alsó-Jablónka*, *Dolní Jabložka*, *Nížssí Jabložka*, 1863 – 1902 *Alsójablonka*, 1907 – 1913 *Alsóalmád*, 1920 – *Nižná Jablonka* (Majtan, 1998: 203; Ulicny 2001: 351). **Vyšná Jablonka** leží tiež v doline rieky Udavy. Písomne doložená 1543 ako *Felswe Jablonka*, 1623 *Felseo Jablonka*, 1773 *Felsö-Jablanka*, *Wisna Jablanka*, 1786 *Felschö-Jablonka*, 1808 *Felsö-Jablónka*, *Horní Jabložka*, *Wyšssi Jabložka*, 1863 – 1902 *Felsőjablonka*, 1907 – 1913 *Felsőalmád*, 1920 – *Vyšná Jablonka* (Majtan, 1998: 336; Ulicny 2001: 612-613).

V stružskom regióne sa nachádza **Јабланица**. V rokoch 1342 – 1345, 1467, 1582 a 1857 sa spomína ako **Село Јабланица** (Stankovska, 2001: 171). V 19. storočí je písomne doložená ako **Село Дабланица** (Stankovska, 2001: 171).

Názvy obcí **Jabloň**, **Jablonec**, **Jablonica (Јабланица)**, **Jablonka**, **Jablonov**, **Jablonov nad Turňou**, **Jabloňovce**, **Nižná Jablonka**, **Vyšná Jablonka** a **Jablonové** pochádzajú z apelatíva *jabloň (jablan)* <stsl. ЈАБЛАНЬ, psl. *jabolnъ>. Názov **Jablonica (Јабланица)** bol vytvorení s príponou miesta *-ica* (Stankovska, 2001: 171). V starších názvoch niektorých slovenských obcí sa uplatnilo maďarské pomenovanie pre jablko – *almás*. Rudolf Krajčovič predpokladá, že názov bol motivovaný výskytom divo rastúcich jabloní, ktoré sa v stredoveku využívali v strategických bodoch ako prirodzená zátarasá (Krajcovic, 2005: 75, 154; Ivanic, 2011: 161).

Názvy odvodené od fytonyma jeľša

Názvy slovenských obcí **Jaľšové**, **Jaľšovník**, **Jeľšava**, **Jeľšovce**, **Jeľšovec**, **Nižná Oľšava**, **Olešná**, **Oľšovany**, **Oľšavica**, **Oľšavce**, **Oľšavka**, **Oľšinkov**, **Oľšov**, **Vyšná Oľšava** súvisia s apelatívom *jeľša/oľša*. **Jaľšové** sa nachádza na južnom výbežku Považského Inovca v okrese Hlohovec. Písomne doložené 1352 ako *Wlseu*, 1356 *Jelsew*, 1453 *Jalswa*, 1773 *Jalso*, *Jalschowe*, 1786 *Jalschöcz*, 1808 *Jalsócz*, *Jalssowce*, 1863 – 1913 *Jalsó*, 1920 *Jaľšové*, *Jaľšov*, 1927 *Jaľšové* (Majtan, 1998: 118; Vlastivedny slovník obcí na Slovensku I, 1977: 507). **Jaľšovík** leží na Krupinskej výšine v doline potoka Jaľšovík v okrese Krupina. Písomne je v stredoveku spomínaný 1418 ako *Jelsouk*, *Jelsoukh*, 1446 *Utraque Elsko*, 1470 *Elsok*, *Felsewelsok*, 1488 *Jelsok*, 1526 *Elsok utraque* (Bakacs, 1971: 84). V dokumentoch z neskoršieho obdobia je zmieňovaný nasledovne: 1542 *Also Alsok*, *Felsew Alsok*, 1578 *Also Jalsok*, *Felseo Jalsok*, 1773 *Alsok*, *Jalssowik*, 1786 *Alschok*, *Jalssowec*, *Jalssowik*, 1808 *Alsó-Alsók és Felső-Alsók*, *Jalssowik*, 1863 – 1900 *Alsóalsók*, *Felsőalsók*, 1902 – 1913 *Bozókalsók*, 1920 *Jaľšovík* (Majtan, 1998: 118; Vlastivedny slovník obcí na Slovensku I, 1977: 507). Mesto **Jeľšava** v okrese Revúca leží na rozhraní Slovenského Rudohoria a Slovenského Krasu v doline Muráňa. Písomne je doložené 1243 ako *Ilswa*, 1271 *Elsua*, 1287 *Ilswa*, 1299 *Ilswa*, 1327 *Ylswa*, 1344 *Elswa*, 1406 *Elsva*, 1427 *Ilswa*, 1435 *Ilswa*, 1438, 1453 1466, 1469 *Ilswa*, 1516 *Iolswa*, 1564 *Jelssawa*, 1573 *Jolssowa*, 1582 *Ölch alias Ilschwa*, 1594 *Oltcz*, 1598 *Jelsowa*, *Josuach*, 1773 *Alnovia*, *Jolswa*, *Elesch*, *Jalssowa*, 1786 *Alnovia*, *Eltsch*, *Jelschau*, 1808 *Jolswa*, *Elisch*, *Jelssawa*, 1863, 1888, 1898 – 1900 *Jólswa*, 1873 – 1882, 1892 – 1895, 1902 – 1913, 1938 – 1945 *Jolswa*, 1920 – 1938, 1945 *Jeľšava* (Majtan, 1998: 122; Skalska, 2009; Vlastivedny slovník obcí na Slovensku I, 1977: 519). **Jeľšovce** sa nachádzajú v juhovýchodnej časti Nitrianskej sprašovej pahorkatiny na terase rieky

Nitra. Písomne uvádzané v stredoveku 1326 ako *Egurzegh*, 1327 *Egurzegh*, 1329 *Egersseg*, 1332 *Eguesseg* (Gyorffy, 1998: 378). V neskorších obdobiach je obec doložená nasledovne: 1773 *Egerszegh*, 1786, 1808, 1863 – 1877, 1888 *Egerszeg*, 1882, 1892 – 1913 *Nyitraegerszeg*, 1920 *Jagerseg*, *Egersseg*, 1927 – 1948 *Jagersek*, *Egerszek*, 1948 *Jelšovce* (Majtan, 1998: 122). **Jelšovce** situovaný blízko Lučenca na pravom brehu rieky Ipľ je prvýkrát písomne doložený v 1573 ako *Jelsewcz*, *Jelsoch* (Vlastivedny slovník obci na Slovensku I, 1977: 521). Medzi rokmi 1773 až 1948 sa vyskytujú v dokumentoch názvy *Jelsöcz*, *Jelschöcz*, *Jelsöcz*, *Jelssowec*, *Jelsöc*, *Jelšovec*, *Jelšovec*, *Jelsöc*, *Jelšovec* (Majtan, 1998:122). **Nižná Olšava** leží v dolnej časti údolia Olšavy v okrese Stropkov. Riečka Olšava sa uvádza v roku 1356 ako *rivulus Ilsuapotoka*. Obec je písomne doložená 1410 ako *Alsoilswa*, 1493 *Alsoolchva*, 1519 *Also Olsva*, 1585 *Also Olswa*, 1808 *Alsó-Ósva*, *Alsó-Olsva*, *Nižní Olssawy*, 1863 *Alsóolysava*, 1873 – 1882 *Alsóolcsva*, 1888 – 1913 *Alsóolsva*, 1920 – 1948 *Nižná Olšava*, 1948 *Nižná Olšava* (Majtan, 1998: 203; Ulicny, 2001: 352-353). **Olešná** sa rozprestiera v Turzovskej vrchovine v doline Olešany. Písomne doložená 1619 ako *Olessna*, 1773 *Olesna*, *Olessna*, 1786 *Ollezna*, 1808 *Olesna*, *Olessna*, 1863 *Oleszna*, 1873 – 1882 *Óleszna*, 1888 – 1902 *Olesna*, 1907 – 1913 *Berekfalu*, 1920 *Olešná* (Majtan, 1998: 212; Vlastivedny slovník obci na Slovensku I, 1977: 507). **Olšovany** sa nachádzajú v juhovýchodnej časti Košickej kotliny na pravom brehu rieky Olšava. V stredoveku sú doložené 1272 – 1290 ako *Ilswa*, 1290 *Elswa*, 1332 – 1335 *Oslua*, *Elswa*, *Ilsua*, 1350 *Olswa*, 1427 *Ozwa*, 1553 *Oswa* (Varsik, 1977: 99). Medzi rokmi 1773 až 1948 sa v dokumentoch zmieňujú názvy *Osva*, *Olssowjany*, *Oschwa*, *Olschawjani*, *Ósva*, *Olsva*, *Olssowany*, *Olssawjany*, *Ósva*, *Osva*, *Olšovjany*, *Olšoviany* a *Olšovany* (Majtan, 1998: 213). **Olšavica** leží vo východnej časti Levočských vrchov. Písomne doložená 1308 ako *Elsawycha*, 1773 *Olysavka*, *Olschawka*, *Olsawka*, 1786 *Olyschawka*, 1808 *Olsavka*, *Olysavka*, *Olssawka*, 1863 *Olsafka*, *Olysavka*, 1873 *Olsavka*, 1877 – 1902 *Olysavka*, 1907 – 1913 *Kisolsva*, 1920 *Olšavka*, 1927 *Olšavka* (Majtan, 1998: 212; Stevik, 2005: 30). **Olšavce** sú situované v juhozápadnej časti Ondavskej vrchoviny v okrese Bardejov. V stredoveku sa uvádzajú: 1383 *Alsouch*, 1384 *Olsoch*, 1427 *Orsolch*, 1447 *Orsolcz*, 1543 *Orsolcz* (Ulicny, 1990: 221-222). V neskorších obdobiach sú doložené nasledovne: 1773 *Orsolcz*, *Orssawcze*, 1786 *Orschocz*, *Orssawce*, 1808 *Orsöcz*, *Orssowce*, 1863 – 1902 *Orsóc*, 1907 – 1913 *Orsós*, 1920 – 1965 *Olšavce*, 1965 – 1973 *Olšavce*, 1973 *Olšavce* (Majtan, 1998: 212). Katastrom spišskej obce **Olšavka** v okrese Spišská Nová Ves preteká zo severu smerom na juh potok Olšavec, ktorý sa vlieva do Hornádu. Obec je písomne doložená 1301 ako *Olsaua*, 1378 *Olsova*, 1583 *Olssawka*, 1773 *Olysavka*, *Olschawka*, *Olsawka*, 1786 *Olyschawka*, 1808 *Olsavka*, *Olysavka*, *Olssawka*, 1863 *Olsafka*, *Olysavka*, 1873 *Olsavka*, 1877 – 1902 *Olysavka*, 1907 – 1913 *Kisolsva*, 1920 *Olšavka*, 1927 *Olšavka* (Majtan, 1998: 212; <http://www.olsavka.sk>). Iná **Olšavka** leží v Nízkych Beskydách a patrí do okresu Stropkov. Písomne doložená 1470 ako *Olsafka*, 1497 *Osawka*, 1548 *Olsawycha*, 1618 *Olsawka*, 1773 *Olysavka*, *Olssawka*, 1786 *Olyschawka*, 1808 *Olsavka*, *Olysavka*, *Olssawka*, 1863 *Olsawka*, 1873 – 1882, 1892 – 1902 *Olysavka*, 1888 *Olysafka*, 1907 – 1913 *Kisohysó*, 1920 *Olšavka*, *Šarišská Olšavka*, 1927 – 1948 *Olšavka*, 1948 – 1973 *Olšavka*, 1973 *Olšavka* (Majtan, 1998: 213; Ulicny, 1990: 222-223). **Olšinkov** v okrese Medzilaborce sa nachádza na severnom okraji Laboreckej vrchoviny. Založený bol na valašskom práve. Písomne sa spomína 1543 ako *Olsynkov*, 1582 *Olsinka*, 1623 *Olsinko*, 1773 *Olsinko*, *Olssinko*, 1786 *Olyschinka*, 1808 *Olsinkó*, *Olysinka*, *Olssinkow*, 1863 *Olysinkó*, 1873 – 1902 *Olsinkó*, 1873 – 1902 *Olsinkó*, 1907 – 1913 *Meggyfalu*, 1920 *Olšinkov* (Majtan, 1998: 213; Ulicny, 2001: 371-372). **Olšov** v okrese Sabinov leží na styku Levočských vrchov so Šarišskou vrchovinou. Písomne doložený 1309 ako *Olsowa*, 1330 *Elza*, *Elsua*, 1336 *Olschwicha*, 1337 *Olsva*,

1375 *Olsaucha*, 1437 *Olsouicha*, 1543 *Orsowycza*, *OlSouicza*, 1773 *Ollyso*, *Olyso*, *Olssso*, 1786 *Olyschö*, 1808 *Olsó*, *Olysó*, *Olssawa*, *Olssowce*, 1863 – 1913 *Olysó*, 1920 *Olšov*, *Olšovce*, 1927 *Olšov* (Majtan, 1998: 213; Ulicny, 1990: 223-224). V doline riečky Olšavy v Ondavskej vrchovine sa rozprestiera **Vyšná Olšava**. Pisomne doložená 1382 ako *Elsewa*, 1390 *Elsua*, 1410 *Ilswa*, 1471 *Felsewolswa*, 1493 *Feslewokhwa*, 1550 *Felso Olsua*, 1582 *Felseoouchua*, 1623 *Felso Olsava*, 1808 *Felsö-Ósva*, *Felsö-Olsva*, *Wissni Olssawy*, 1863 *Felsöolysova*, 1873 – 1882 *Felsöolcsva*, 1888 – 1913 *Felsöolsva*, 1920 – 1948, 1973 – 1980 *Vyšná Olšava*, 1948 – 1973, 1981 *Vyšná Olšava* (Majtan, 1998: 336; Ulicny, 2001: 613-614).

V Macedónsku v Tetovskej oblasti na planine Šar sa nachádza obec s názvom **Јелoшник**. V tureckých defteroch Tetovského ejaletu z rokov 1452 – 1453, 1467 – 1468 a 1568 – 1569 sa uvádza názov *Јелашник* a v písomných prameňoch Kláštoru sv. Atanazija v Lešku sa vyskytuje vo forme **ЕЛОШНИКЪ** alebo **ЕЛОШНИК**. Z roku 1905 je známe aj pomenovanie *Elochnik* (Stankovska, 1997: 120-121).

Slovenské mesto **Jelšava** má pomenovanie odvodené od rovnomennej rieky, ktorá sa však v súčasnosti nazýva Muráň. Táto sa priamo spomína v roku 1243 ako *Ilswa*. Názov pochádza od slovenského slova *jelša* a vytvorený bol príponou *-ava*. Maďari ho prevzali vo forme *Jolsva* a Nemci *Eltsch* (*Öltsch*) (Varsik, 1990: 93-94). *Nižná Olšava* a *Vyšná Olšava* ležia na riečke Olšava, ktorá sa vlieva do Ondavy (Varsik, 1990: 146). Na Slovensku je od apelatíva *jelša* odvodené pomenovanie aj ďalších vodných tokov (Krsko, 2008: 97-98). Celkove možno predpokladať, že názvy obcí **Jalšové**, **Jalšovík**, **Jelšava**, **Jelšovce**, **Jelšovec**, **Nižná Olšava**, **Olešná**, **Olšovany**, **Olšavica**, **Olšovce**, **Olšovka**, **Olšinkov**, **Olšov**, **Vyšná Olšava** a **Јелoшник** boli odvodené od fytonyma *jelša* (*елша*) – latinsky *Alnus* <stsl. ѣлъха/ ѣлъха> (Stankovska, 1997: 122-123).

Hlavnú časť príspevku tvoria záznamy súčasných názvov obcí a ich jednotlivé historické podoby. V niektorých prípadoch ide o pomenovanie, ktoré sa už dnes nepoužíva. V prípade obcí na Slovensku sa v minulosti uplatnilo často aj maďarské a nemecké pomenovanie. Tento fakt súvisí priamo s historickým vývojom. Na území historického Macedónska sa aj v tureckých daňových súpisoch z 15. a 16. storočia vyskytujú len slovanské názvy. Na záver možno konštatovať, že sledované ojkonymá sú zastúpené na Slovensku ako aj v Macedónsku vo väčšom počte. Väčšinou majú rovnaký slovotvorný základ. Sledovanie a porovnávanie kultúrnych a jazykových segmentov má význam pre poznávanie jedinečnosti historického vývoja jednotlivých regiónov i pre komplexné poznanie dejín štátov (Hetenyi, 2015: 78).

Bibliographic references

- BAKACS, I. 1971. Hont varmegye Mohacs elott. Budapest: Akademiai Kiado.
- CVETANOVSKI G. – MITREVSKI L. – TANESKI Z. 2014. Slovaccko-makedonski rečnik = Slovensko-macedonsky slovník. Skopje: Vinsent grafika. ISBN 9786084571261
- ENCYCLOPAEDIA Beliana 1. 1998. Bratislava: Encyklopedicky ustav SAV a Veda.
- ENCYCLOPAEDIA Beliana 2. 2001. Bratislava: Encyklopedicky ustav SAV a Veda.
- ENCYCLOPAEDIA Beliana 3. 2003. Bratislava: Encyklopedicky ustav SAV a Veda.
- ENCYCLOPAEDIA Beliana 7. 2013. Bratislava: Encyklopedicky ustav SAV a Veda.
- GYÖRFFY, G. 1998. Az Arpad-kori Magyarorszag torteneti foldrajza IV. Budapest: Akademiai Kiado. ISBN 9630575043
- НАBOVSTIAK, A. 1993. Zo slovensko-slovanských lexikálnych vzťahov (so zreteľom na lingvistickú geografiu). Bratislava: Veda. ISBN 8022403660

- HETENYI, M. 2015. Niektore aspekty kulturnej, umeleckej a osvetovej cinnosti mesta Nitra v rokoch 1939 – 1945. In Konstantinove listy, vol. 8, p. 78-88. ISSN 13378740.
- IVANIC, P. 2006. Vyvoj struktury osidlenia horného a stredného Pohronia v stredoveku. Nitra (nepublikovaná dizertácia práca).
- IVANIC, P. 2011. Toponyma a stredoveká cestná sieť na Pohroní a Poipli. In Konstantinove listy, vol. 4, p. 159-169. ISSN 13378740.
- KRAJCOVIC, R. 2005. Živé kroniky slovenských dejín skryté v názvoch obcí a miest. Bratislava: Literárne informácie centrum. ISBN 8088878993
- KRSKO, J. 2008. Hydronymia povodia Hrona. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. ISBN 9788080836115
- LACKO, R. 2005. Kapitoly zo starších dejín mesta. In Brezno v premenách času. Brezno: Mesto Brezno. ISBN 8089151078
- LUTTERER, I. – MAJTAN, M. – SRAMEK, R. 1982. Zemepisná jmena Československa. Praha: Mladá fronta.
- MAJTAN, M. 1998. Názvy obcí Slovenskej republiky (Vyvin v rokoch 1773 – 1997). Bratislava: Veda. ISBN 8022405302
- MATAIA, I. 2011. Promjene imena naselja na hrvatskome području u Svjetlu administrativnih određenja od 1860. do 1960. godine (Changes of the settlements' names in the Croatian lands in light of the administrative determinations in the period from 1860 to 1960). In Folia Onomastica Croatica, vol. 20, p. 121-149.
- SKALSKA, M. 2009. Jelsava a Jelsavske panstvo v stredoveku. K osidleniu severného Gemera. MartIn Matica slovenska. ISBN 9788070909478
- STANISLAV, J. 1948. Slovenský juh v stredoveku I. – II. MartIn Matica slovenska.
- STANKOVSKA, L. 1997. Makedonska ojkonomija, kniha vtora. Skopje: Metamorfoza. ISBN 9989726035
- STANKOVSKA, L. 2001. Toponimite so sufiksot -ica vo Makedonija. Prilep – Skopje: Institut za staroslovenska kultura – Matica Makedonska. ISBN 9989483590, 9989987041
- STEVIK, M. 2005. Z dejín osídlenia a verejnej správy stredovekého Spisa (stredoveký Spis). Stara Lubovna: Lubovnianske múzeum v Starej Lubovni. ISBN 8096923404
- TANESKI, Z. 2015. Šturova kodifikácia slovenčiny a macedonská jazyková otázka. In Philologica LXVII - Universitas Comeniana (Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského). Bratislava: Univerzita Komenského, 2011, pp. 55-64. ISBN 978-80-223-2967-5
- TANESKI, Z. 2015. Vzajomné hľadanie identity: slovensko-macedonské literárne, kultúrne a jazykové kontakty v 20. storočí a v súčasnosti, 2014. In Konstantinove listy. ISSN 1337-8740, Vol. 7, n. 2 (2014), pp. 61-67.
- TANESKI, Z. 2015. Prostorite na tekstot. Skopje: Makedonika litera.
- ULICNY, F. 1990. Dejiny osídlenia Sarisa. Kosice: Vychodoslovenské vydavateľstvo. ISBN 8085174030
- ULICNY, F. 2001. Dejiny osídlenia Zemplinskej zupy. Michalovce: Zemplínska spoločnosť. ISBN 8096857916
- VARSÍK, B. 1977. Osídlenia Kosickej kotliny III. Bratislava: Veda.
- VARSÍK, B. 1990. Slovenské (slovenské) názvy riek na Slovensku a ich prevzaté Madarmi v 10. – 12. storočí. Bratislava: Veda. ISBN 8022401633
- VIDOVIĆ, D. 2012. Pogled u toponimiju Makarskoga primorja (An overview of the toponymy of the Makarska Region). In Folia Onomastica Croatica, vol. 21, p. 207-232. ISSN 13300695
- VLASTIVEDNÝ slovník obcí na Slovensku I. 1977. Bratislava: Veda.

VLASTIVEDNY slovník obcí na Slovensku II. 1977. Bratislava: Veda.
VLASTIVEDNY slovník obcí na Slovensku III. 1978. Bratislava: Veda.

Words: 3 928

Characters: 28 122 (15, 62 standard pages)

Assoc. prof. Peter Ivanič, PhD.

Institute for Research of Constantine and Methodius' Cultural Heritage

Constantine the Philosopher University in Nitra

Štefánikova 67, 949 74 Nitra

Slovakia

pivanic@ukf.sk